

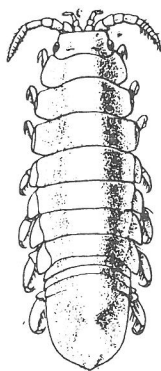
Nota's over zeepissebedden van het geslacht *Idotea* (Crustacea, Malacostraca)

F. Kerckhof

Inleiding

In de afgelopen periode had ik de gelegenheid om kennis te maken met enkele *Idotea* soorten die langs onze kust voorkomen. Blijkbaar zijn er weinig recente gegevens te vinden over deze groep zeepissebedden. Rappé (1989) verwijst meestal terug naar Holthuis (1950). Die vermeldt op zijn beurt een beperkt aantal waarnemingen. Daardoor hebben we een onjuist beeld van het voorkomen en de verspreiding van *Idotea*'s langs de Belgische kust. Om die onvolledige informatie wat aan te vullen geef ik hier enkele waarnemingen. Ik hoop daardoor misschien anderen te stimuleren om ook eens te letten op deze zeepissebedden. Ze zijn aan de hand van de geschikte literatuur (Naylor, 1972 en Huwae, 1977) vrij gemakkelijk op naam te brengen. En dat ze vooralsnog geen Nederlandse naam hebben hoeft niemand af te schrikken.

Voorkomen van *Idotea pelagica* (Leach, 1815) en *Idotea granulosa* (Rathke, 1843) op de golfbrekers rond Oostende.

Idotea pelagica (Leach)
Naar Sars (1897)

In een artikeltje verschenen in de vorige Strandvlo (Kerckhof, 1994) schreef ik dat de zeepissebed *Idotea pelagica* algemeen voorkomt tussen de mossels op de golfbrekers rond Oostende.

Onlangs vond ik bij het determineren van zeepissebedden afkomstig van de golfbreker naast het Westerstaketsel te Oostende een andere soort namelijk *Idotea granulosa*. De dieren kwamen ditmaal niet van tussen de mossels maar ik haalde ze van tussen donker buiswier, *Polysiphonia nigrescens* dat ik daar op 30 november 1992 verzameld had. *Polysiphonia nigrescens* is een fijn vertakt roodwierdje dat op geschikte plaatsen vanaf het medio litoraal plaatselijk

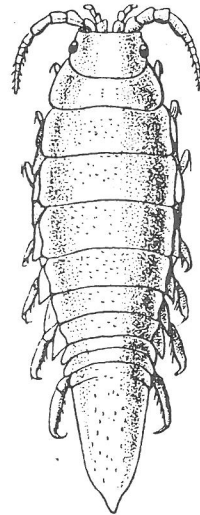
algemeen voorkomt. De *Idotea*'s die ik in het roodwier vond waren allemaal *Idotea granulosa*.

Idotea granulosa komt volgens Naylor (1972) algemeen voor in de getijdenzone. Grote exemplaren zouden talrijk zijn op knotswier (*Ascophyllum*) en op blaaswier (*Fucus*) terwijl kleinere individuen kleinere algen zoals rotswier (*Cladophora*) en buiswier (*Polysiphonia*) prefereren.

Huwae (1977) vermeldt de soort voor de Nederlandse kust als vrij algemeen maar nooit talrijk. Gegevens voor onze kust zijn schaars. Holthuis (1950) geeft enkele oude waarnemingen.

Zowel *Idotea granulosa* als *Idotea pelagica* leven in de getijdenzone. Het is bijgevolg niet verwonderlijk dat ze op de golfbrekers rond Oostende samen voorkomen. Toch blijkt hun biotoop enigszins te verschillen. Zo vond ik nog nooit *Idotea granulosa* tussen de mossels. Volgens Naylor (1972) zou *Idotea granulosa* ook minder geëxposeerde kusten prefereren. In meer aan de golfslag onderhevige gebieden zou ze dan vervangen worden door *Idotea pelagica*.

Idotea granulosa is te herkennen aan zijn nogal scherp toelopend en typisch vernauwd achterlijf dat eindigt in een punt. Daardoor is ze gemakkelijk te onderscheiden van de andere *Idotea* soorten.

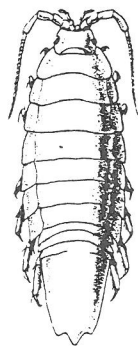
Idotea granulosa (Rathke)
Naar Sars

Tot slot, het is wel merkwaardig dat Daro (1969) in haar ecologische studie over het leven op een golfbreker te Knekke noch *Idotea granulosa*, noch *Idotea pelagica* vermeldt.

Een massale stranding van *Idotea emarginata* (FABRICUS, 1793) en *Idotea baltica* (PALLAS, 1772).

Op 24 september 1994, na een periode van nogal zwaar weer, eigenlijk nog net geen storm, bezocht ik het strand van de Halve Maan te Oostende. Op het strand lag zeer veel aanspoelsel dat er een dik pak vormde. Het grootste deel bestond uit kokers van de schelpkokerworm *Lanice conchilega* dikwijls nog met dier. Ook veel rolhout, gaande van kleine stukken tot vrij lange balken, afkomstig van de onderbouw van de golfbrekers, lag in dit aanspoelsel. Daartussen krabberesten, voornamelijk van dode

exemplaren, stukken van allerlei poliepenkolonies, versleten roggeeikapsels, sifo's van Mya's, stukken eikapsels van de wulk en dergelijke meer. Alles nogal versleten en niet al te vers meer. Ook de wieren en wierfragmenten, onder ander stukken riemwier, die in deze massa zaten gaven geen al te frisse indruk. Verder nogal wat afval, voornamelijk blikjes en stukken plastic, plastic zakken, fragmenten van flessen maar ook oude handschoenen, stukken stof, inlegkruisjes enz. Het was net of de zee een grote schoonmaak gehouden had. Echt vers waren eigenlijk alleen de massa's slibanemonen, *Sagartia troglodytes* en de talrijke stukken doorschijnende zeevinger *Alcyonidium gelatinosum*. Daarvan waren zowel de platte bruine stukken als de doorschijnende witte vertakte kolonies te vinden. Niets deed vermoeden dat in dit aanspoelsel verder nog iets speciaals zou te vinden zijn. Wel zag ik in het fijnste aanspoelsel in de laagwaterlijn enkele *Idotea*'s zwemmen. Daarvan nam ik er enkele mee naar huis om ze te determineren. Het bleken exemplaren te zijn van de gewone zeepissebed *Idotea baltica*. Dat was op zich niet zo bijzonder. Deze soort had ik al wel meer gevist tussen aanspoelsel in de laagwaterlijn. Maar ditmaal kwam er nog een

Idotea baltica (Pall.)
Naar Sars (1897)

tweede soort uit de bus, de als zeldzaam vermelde *Idotea emarginata*. Het was de eerste maal dat ik deze soort aantrof. Ik had ook wat stukken *Alcyonidium* en enkele stukken plastic, begroeid met kolonies mosdiertjes o.a. de harige vliescelpoliep *Electra pilosa*, meegenomen naar huis. Die voorwerpen leverden bij nader toezicht en onverwachts nog tientallen *Idotea*'s op, weer van beide soorten.

Bij een volgend bezoek aan het strand, op 28 september lag het aanspoelsel er nog steeds. Alleen de zeeanemonen waren verdwenen en de meeste levende wormen. Ik keek nu van dichterbij en zag tussen en op het aanspoelsel talrijke *Idotea*'s. Ze waren zo goed gecamoufleerd dat ze mij de vorige keer niet opgevallen waren. Op gelijk welk voorwerp dat ik oppakte zaten wel enkele exemplaren, dikwijls verscholen in spleten of plooiën van het materiaal. Ook in en tussen het aanspoelsel waren ze werkelijk massaal aanwezig. Bij opkomend tij begonnen ze dan rond te zwemmen waardoor ze natuurlijk veel meer opvielen. Anders waren ze qua kleur perfect aangepast aan de ondergrond. Er waren mooie donker bruine exemplaren - bijna niet te zien op de bruine *Alcyonidium* stukken - over bleek bruine en grijsgroene - onopvallend in het aanspoelsel zelf - tot zelfs heldergroene, donkergroene en gemarmerde individuen.

Beide soorten waren zowat even talrijk vertegenwoordigd, *Idotea emarginata* misschien iets minder. Er waren exemplaren bij van alle grootten, gaande van zeer juveniele (talrijk !) tot volwassen individuen.

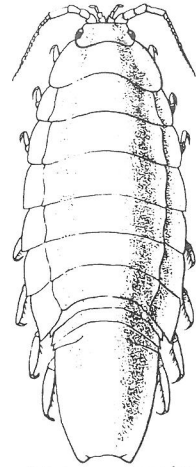
Nu ik eenmaal wist van de aanwezigheid van de *Idotea*'s lette ik er bij mijn volgende bezoeken speciaal op. Tot en met 2 oktober bleven de *Idotea*'s massaal aanwezig. Daarna liepen hun aantallen geleidelijk aan terug. Op 6 oktober waren ze duidelijk minder talrijk. Op 9 oktober vond ik er slechts enkele, op 15 oktober tenslotte vond ik met veel moeite nog een exemplaar. Op 23 oktober vond ik er geen meer. Toen lag toch nog heel wat van het aanspoelsel op het strand, maar de "kwaliteit" was duidelijk minder. Zo was het veel compacter geworden en de onderste lagen waren zwart en stonken. Waarschijnlijk was dit toch wat te gortig voor de

Idotea's. Het was opvallend dat waar ze vooreerst nog in het aanspoelsel, voornamelijk tussen de *Lanice* kokers zelf aanwezig waren ik ze later daar niet meer in vond maar dan wel nog bijvoorbeeld op en in de stukken plastic of op de stukken *Alcyonidium*. Later zelfs daar niet meer op. Het laatste exemplaar dat ik vond had zich verscholen in een stuk plastic buis.

De massale aanwezigheid van de *Idotea*'s manifesteerde zich nog op andere manieren. Op 28 september lagen er massaal vervellingen in de vloedlijnzoom. En ze waren blijkbaar zo algemeen dat ook meeuwen erop fourageerden. Op 1 oktober vond ik een braakbal (van een zilvermeeuw ?) met alleen *Idotea* resten erin. En het was ook niet te verwonderen dat ik in deze periode zelfs enkele *Idotea baltica* van tussen de mossels op de golfbrekers kon halen.

Idotea's zijn volgens Naylor (1955) opruimers. Ze leven van afval en van afgestorven organismen. Het is dus niet verwonderlijk dat we ze dan ook tussen zulk materiaal aantreffen.

Beide *Idotea* soorten leven voornamelijk in het sublitoraal al kunnen ze occasioneel in het litoraal aangetroffen worden. *Idotea baltica* is een algemene soort. Ze kan ook geregeld angespoeld gevonden worden, vooral dan op accumulaties van losgekomen wieren. Ook *Idotea emarginata* komt volgens Naylor (1912) algemeen voor tussen losgekomen wieren. Als die dan aanspoelen spoelt *Idotea emarginata* mee aan, dikwijls in grote aantallen. Occasioneel zou de soort ook tussen wieren in de getijdenzone voorkomen. Huwae (1977) vermeldt in zijn publikatie over de Isopoden van de Nederlandse kust *Idotea emarginata* als zeldzaam voor Nederland. De soort was

Idotea emarginata
Naar Sars (1897)

toen alleen gekend vanop aangespoeld materiaal. In een aanvulling op die publikatie maken Adema en Huwae (1981) melding van een gelijkaardig massaal aanspoelen van *Idotea emarginata* en *Idotea baltica* als te Oostende. Op 28 juli 1979 vonden ze beide soorten massaal in een algenmassa die tussen Katwijk en Noordwijk aanspoelde.

Holthuis (1950) geeft voor de Belgische kust slechts 1 waarneming van *Idotea emarginata*, namelijk van een exemplaar verzameld te Koksijde.

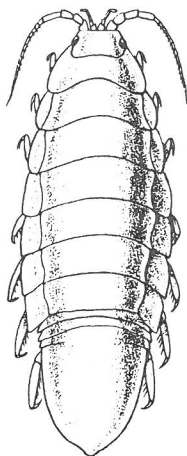
Waarschijnlijk is vooral *Idotea emarginata* toch algemener langs onze kust dan wordt gedacht. Door zijn levenswijze, eerder in het sublitoraal levend tussen bodemmateriaal, is ze waarschijnlijk weinig opvallend en wordt ze wellicht minder gesignaleerd.

Een vondst van *Idotea neglecta* op een drijvend voorwerp.

Op 17 september 1994 bezorgde de heer Bauwens uit Leffinge mij een stuk hout vol eendemossels, *Lepas anatifera*. Het was dezelfde dag aangespoeld te Lombardsijde. In het hout leefde de paalworm *Teredo megotora*. Bij nadere inspectie leverde het stuk hout ook nog tientallen exemplaren op van de sprinkhaanvlokreeft *Gammarus locusta*. Daartussen zaten ook nog 2 zeepissebedden. Het ene exemplaar was een *Idotea pelagica*, het andere een volwassen *Idotea neglecta*. Deze soort had ik nog nooit eerder

gevonden. Huwae(1977) geeft ze aan als zeldzaam voor de Nederlandse kust en alleen aangespoeld aangetroffen (hoofdzakelijk op drijvende voorwerpen) Holthuis (1950) vermeldt 2 exemplaren uit 1904 van de Westhinderbank vóór de Belgische kust. Rappé (1989) vermeldt dat ze recentelijk gevonden is. Desgevraagd ging het om een waarneming van één aangespoeld exemplaar.

Volgens Naylor (1972) is de soort dan weer niet zeldzaam voor de Engelse kusten. Ze leeft daar sublitoraal tussen accumulaties van losgekomen wieren en op visafval. Een beetje dezelfde biotoop als *Idotea emarginata* en *Idotea baltica* dus. *Idotea neglecta* zou dan ook in de getijdenzone tussen aangespoeld materiaal gewoonlijk samen met de beide andere soorten gevonden worden. Zowel te Oostende als tussen Katwijk en Noordwijk was dit niet het geval.

Idotea neglecta (Sars)
Naar Sars (1897)

Ik vermoed dat ook deze soort waarschijnlijk algemener voorkomt dan wordt gedacht, maar alweer door zijn sublitorale levenswijze minder opvalt en bijgevolg minder waargenomen wordt.

Summary

The knowledge of idoteas along the Belgian coast is rather poor. Recent findings are scarce. The author reports therefore some observations on 5 species occurring along the Belgian coast.

Idotea pelagica and *Idotea granulosa* are common residents between tidemarks. They are living on the breakwaters around Oostende. *Idotea pelagica* lives there in fairly great numbers between the mussels. *Idotea granulosa* is less abundant and lives on *Polysiphonia nigrescens*.

Numerous *Idotea emarginata* and *Idotea baltica* were found washed ashore on a beach at Oostende on 24 September 1994. They were living between cast-up waste and remains of various marine organisms, mainly *Lanice conchiglea* and Alcyonidium. As they are scavengers, they were probably feeding upon it.

Finally the author reports a finding of 1 specimen of *Idotea neglecta*. The specimen was collected from a piece of driftwood cast ashore on the Lombardsijde beach. The wood was covered with *Lepas anatifera*.

Reports of *Idotea emarginata* and *Idotea neglecta* are scarce from Belgium and the Netherlands. Their occurrence is probably more frequent than thought. Due to their mode of life - they are mainly living sublitorally - they have often been overlooked.

Literatuur

- Adema, J.P.H.M. en P.H.M. Huwae, 1981. Aanvullingen op Wetenschappelijke Mededeling 118 "De Isopoden van de Nederlandse kust", met vermelding van de eerste vondst van *Astacilla angicornis* (Sowerbey) uit Nederlandse wateren. Het Zeepaard, 41(2) : 41 - 44.
- Daro, M.H., 1969. Etude écologique d'un brise-lames de la côte Belge. I. Description et zonation des organismes. Annales de la Société royale zoologique de Belgique, 99: 111-159.
- Holthuis, L.B., 1950. Isopodes et Tanaidacés marins de la Belgique; remarques sur quelques espèces de la zone méridionale de la Mer du Nord. Bulletin de l'Institut royal des Sciences naturelles de Belgique, 26(5) : 1-19.
- Huwae, P.H.M., 1977. De Isopoden van de Nederlandse kust. Wetenschappelijk Mededelingen K.N.N.V., 118, 44 p.

- Kerckhof, F., 1994. Opmerkingen bij de excursie van 30 april 1994. De Strandvlo, 14(3) : 107-112.
- Naylor, E., 1955 a. The diet and feeding mechanism of *Idotea*. Journal of the marine biological Association of the U. K., 34 : 347-355.
- Naylor, E., 1972. British Marine Isopods. Synopses of the British Fauna (New Series) nr. 3. Academic Press, London, New York, 86 p.
- Rappé, G., 1989. Annotated checklist of the marine and brackish - water Isopoda (Crustacea Malacostraca) of Belgium. Verhandelingen van het Symposium "Invertebraten in België"; Brussel, Koninklijk Instituut voor Natuurwetenschappen, 1989 : 165-168.

Een verse penhoren *Turritella communis* (RISSO) op het Koksijdse strand.

D. Wouters

Een aanhoudende zuidenwind kan wel eens verrassende vondsten opleveren. Dat was nu ook weer het geval op zaterdag 5 november 1994. Tijdens een strandwandeling ter hoogte van de Schipgatduinen te Koksijde vond ik in het gruis tussen de eb- en vloedlijn een halfvolwassen exemplaar van *Turritella communis*, die na meting een lengte bleek te hebben van 22 mm.

Met *Turritella*-vondsten langs de Belgische Kust is het wel altijd opletten geblazen, gezien er op sommige plaatsen (hoofdzakelijk t.h.v. Knokke-Zoute, maar ook wel eens in De Panne) *Turritella*'s vrijkomen uit bodemlagen die dateren uit het Eoceen. Het gaat dan meestal om *Turritella solanderi* (MAYER, 1877) en *Turritella imbricata* (LAMARCK, 1804).

De penhoren die ik die dag op het strand vond was echter overduidelijk een *Turritella communis*, en vertoonde een zeer vers uiterlijk. De kleur van de schelp is licht bruingeel met donkerder bruine vlekken, precies zoals de beschrijving van Bob Entrop (ENTROP B., 1965). Bovendien is aan de basis van de horen een paarse tint merkbaar. Deze paarse tint wordt o.m. vermeld door Graham (GRAHAM A., 1988).

Net zoals de verse fuikhorens *Nassarius reticulatus*, die sinds kort aan onze kust aanspoelen, is deze penhoren ten dele bedekt geweest met een zeepok.

Wellicht komt *Turritella communis* nog niet levend voor langs de Belgische Kust, maar werd ze door de zeestroming vanuit het Kanaal meegevoerd. Daar komt de soort immers wel levend voor (HOLME, 1966 - SEAWARD D.R., 1990). Ook langs de Noordnederlandse kust komt ze levend voor, vooral in de Noordzee t.h.v. de